

**„SVENSK BIBLIOTEKSFORSKNING“ –
ŠVEDIJOS BIBLIOTEKŲ TYRIMO ŽURNALAS**

ELENA MACEVIČIŪTĖ

Vilniaus universiteto Knygotyros ir dokumentotyros institutas
Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius, Lietuva
El. paštas: elena.maceviciute@hb.se

Kitoje Baltijos jūros pusėje vyksta intensyvi profesinė ir mokslinė bibliotekininkystės ir informacijos veikla. Neseniai Švedijos bibliotekininkystės ir informacijos mokslo mokykla atgaivino trumpam nustojusį eiti savo mokslinį žurnalą – pagrindinį šios srities mokslo periodinį leidinį Skandinavijos šalyse. 2005 metų pabaigoje pasirodė paskutinis popierinis šio žurnalo numeris (t. 15, nr. 1), o 2006 m. pradžioje išėjo pirmasis tikrai elektroninis numeris (t. 15, nr. 2). Čia trumpai apžvelgiamas šių dviejų numerių turinys.

Redaktorė prof. Louise Limberg rengė ir redagavo 15 tomo pirmąjį numerį (http://www.hb.se/bhs/svbf/arkiv/svbf_15105.pdf), kurį ji apibūdina taip: „Po pertraukos pasirodė naujas SBF numeris, kuris rodo bibliotekininkystės ir informacijos mokslo įvairovę ir intensyvumą“ [1]. Kadangi daugelį mokslinių darbų atlieka doktorantai, kurie ne tik rengia disertacijas, bet ir studijuoja įvairius kursus bei rašo nemažą mažesnės apimties su jais susijusių straipsnių, tai jie ir yra vieni iš svarbiausių mokslinės produkcijos gamintojų. Šiame numeryje spausdinami kai kurie 2005 m. dėstytojų „Bibliotekininkystės ir informacijos mokslo teorijos“ kursui rengti darbai, kuriuose doktorantai derina skirtingas teorines perspektyvas ir taiko jas disertacijos problemai aiškinti.

Åse Hedemark, Upsalos universiteto doktorantė, straipsnyje „Viešosios bibliotekos ir vartotojo susitikimas“ derina naująją institucijų ir diskurso teorijas aiškindama įvairias normas ir vertybes, kurios gali turėti įtakos viešosios bibliotekos ir vartotojo sąveikai. Pagrindinis dėmesys telkiamas į šios sąveikos problemiškus bruožus. Klausimas siejamas su viešosios bibliotekos įvaizdžio masinėje žiniasklaidoje kūrimu. Autorės nuomone, institucijos pripažįstamos normos gali turėti įtakos jos įvaizdžiui, tačiau viešųjų bibliotekų įvaizdis žiniasklaidoje savo ruožtu gali veikti institucines normas. Institucinės normos reguliuoja ir bibliotekininkų, ir vartotojų elgseną, taip pat vartotojų skirtumą į kategorijas ir tai, kaip apie juos kalba institucijos nariai ar bibliotekininkystės mokslo atstovai.

Claesas Lennartsonas, Švedijos bibliotekininkystės ir informacijos mokslo mokyklos doktorantas, straipsnyje „Diskurso ir institucijos sampratos bibliotekininkystės ir informacijos moksluose bei politikos analizė“ nagrinėja galimybę įtraukti institucijų teorijos ir diskurso teorijos elementus į bibliotekininkystės ir informacijos mokslą, nes abi šios teorijos naudoja socialinio konstruktyvizmo epistemologiją. Daugelio autorių nuomone, institucijos samprata slypi diskurso teorijoje. Tačiau kai kurie institucinės teorijos aspektai, susiję su informaciniu požiūriu į organizaciją, socialinių interesų ir galios santykių analize, gali sugrąžinti kritinės teorijos perspektyvą, kurią praranda daugelis socialinio konstruktyvizmo koncepcijų. Tokia žiūra ypač tinkama bibliotekininkystės ir informacijos mokslams bei kultūros politikos studijoms.

Straipsnyje „Atviros prieigos žurnalų ekonomika ir kokybės vertinimas“ Helena Francke aptaria problemą, kuri vis labiau jaudina ir domina universitetų bibliotekas ir mokslo bendriją; tai dėl augančių mokslinių žurnalų kainų kylantis sąjūdis remti Atviros prieigos žurnalus. Daugybė veiksnių gali daryti įtaką pelno nesiekiančių Atviros prieigos žurnalų sėkmei: ekonominė galia, ekonominės išsilaikymo galimybės, politinės vertybės bei jų statuso pasikeitimas – tik keli iš jų. Straipsnyje pateikiami ir analizuojami du, autorės nuomone, svarbiausi veiksniai – ekonominio išsilaikymo galimybė ir statuso pasikeitimas. Daugiausia dėmesio skiriama žurnalo vertės sampratai ir žurnalo įtakos veiksniai kaip potencialiam žurnalo vertės matui. Autorė teigia, kad institucinė žiūra gali praplėsti problemos tyrimo perspektyvą ir kontekstualizuoti abi minėtas idėjas.

Karen Nowé svarsto „Racionalaus pasirinkimo ir institucinės teorijos paradigms taikymą informacijos vadybos tyrimams“. Straipsnyje aptariami informacijos vadybos mokslinio tyrimo skirtumai, kai taikoma „racionalaus pasirinkimo“ epistemologija arba naujosios institucinės žiūros. Platesnė informacijos vadybos samprata apima tam tikrus informacijos ieškos ir panaudos aspektus, taip pat organizacijos teorijos ir politikos mokslo aspektus, kurie paaiškina epistemologijos skirtumus. Pirmojoje straipsnio dalyje apibrėžiamas informacijos vadybos tyrimų laukas, antrojoje – fundamentalios epistemologinės prielaidos.

Kristeris Johannessonas, Skiovdės universitetinio koledžo doktorantas, aptaria aukštosios mokyklos pastato diskursą straipsnyje „Toje pačioje valtyje ar šalia vienas kito? Aukštosios mokyklos bibliotekos diskursas dienraščiuose“. Jame tyrinėjamas naujos universiteto bibliotekos Buroso mieste (Švedija) statybos aptarimas laikraščiuose. Naudojant diskurso analizę nustatytos tokios jo temos: bibliotekos egzistavimas, kurioje biblioteka konstruojama kaip fizinė arba menama erdvė; prieiga, kurioje bibliotekos prieiga konstruojama kaip fizinė arba kaip menama; laikmenos bibliotekoje, konstruojamos kaip

elektroninės, spausdintinės, žurnalai ir duomenų bazės; vartotojų grupės, konstruojamos kaip mokslininkai, studentai arba bendruomenės nariai; bendradarbiavimas konstruojamas jungtinių bibliotekų ar akademinės ir viešosios bibliotekos bendradarbiavimo aspektu; bibliotekos uždavinių sąvoka, konstruojama kaip įsigijimo, išsaugojimo, prieigos prie informacijos ar prie kultūros potyrių teikimo, mokymo, susitikimo vietos ar demokratijos palaikymo užduotys. Straipsnyje įrodoma, kad galima studijuoti akademinės bibliotekos pastatus diskurso lygmenyje taikant socialinių pokyčių ir galimybių sąvokas.

Nemažą žurnalo 15 tomo antrojo numerio (2006) dalį taip pat sudaro doktorantų darbai. Jenny Hedman, Švedijos bibliotekininkystės ir informacijos mokslo mokyklos doktorantė, pateikia straipsnį „Teorinis aukštosios mokyklos bibliotekininkų informacijos ieškos aiškinimas“ (http://www.hb.se/bhs/svbf/vol152_2006/hedman.pdf). Jos nuomone, universiteto bibliotekininkų profesinė praktika atsidūrė dabartinių bibliotekininkystės ir informacijos tyrinėtojų akiratyje dėl technologinių, švietimo sistemos ir profesijų permainų. Kaip svarbi profesinės kompetencijos dalis dažnai minimos informacijos ieška ir raštingumas; todėl universitetų bibliotekininkų įgyta informacijos ieškos ekspertizė yra svarbus tyrimo objektas. Šiame straipsnyje siekiama įsigilinti į šį objektą ir jį geriau suprasti. Tuo tikslu bandoma dviejų teorinių perspektyvų, kaip analitinių priemonių, nauda. Tai daroma pirmiausia pasitelkiant teorinę diskusiją ir literatūros analizę. Nustatyta, kad šiam objektui galima taikyti Melissos Gross primestos ir pačių generuojamos informacijos ieškos koncepcijas kartu su socialine kultūrine ir naująja institucine perspektyva.

Frances Hultgren straipsnyje „Švedijos vidurinių mokyklų abiturientams skirtos informacijos kontekstų tyrimas“ (http://www.hb.se/bhs/svbf/vol152_2006/hultgren.pdf) nagrinėjama vidurinių mokyklų abiturientams skiriamos informacijos institucinė kilmė. Tuo tikslu taikomas diskurso analizės metodas. Trijų pagrindinių karjeros planavimo sistemos dalyvių tekstai sudaro empirinį tyrimo pagrindą. Buvo nustatyta, kad kiekviename tekste informacija ir individas, kuriam ji skiriama, suvokiami skirtingai. Šie įvairūs požiūriai į individą ir informaciją siejami su skirtingomis visuomenės prigimties, darbo rinkos ir individo vietos joje bei švietimo vertės sampratomis. Tokios nuostatos perteikia skaitytojui, kokie veiksmai yra tinkami, o kokie netinkami. Darbas leidžia teigti, kad labai svarbu ugdyti jaunų žmonių gebėjimą kritiškai analizuoti ir vertinti informacinius tekstus, suteikti jiems tinkamą įgūdžių ir išmokyti naudotis tam tinkamomis priemonėmis. Tik taip jie galės išskirti karjeros planavimo literatūroje tai, kas atitinka geriausius jų interesus. Be to, siūlomi tam tikri techniniai sprendimai, kurie leistų padidinti mokyklų abiturientams skiriamos literatūros skaidrumą.

Tačiau ne tik doktorantų darbai pasirodo Švedijos bibliotekininkystės mokslo žurnale. Jame darbus gali spausdinti ir magistrantai, jei geba įgyvendinti leidinio redaktorių

kolegijos ir recenzentų keliamus reikalavimus. Peras Schmidtas ir Mikaelis Gile'as, Švedijos bibliotekininkystės ir informacijos mokslo mokyklos magistrantai, šiame numeryje skelbia labai įdomų tyrimą „Ar pasaulis būtų toks didelis, jei negalėčiau skaityti?“ – moterų, kalinčių ypatingo saugumo Hinsebergo kalėjime, skaitybos studiją (http://www.hb.se/bhs/svbf/vol152_2006/schmidt_gille.pdf). Tyrimas nukreiptas į sociokultūrinę moterų kalinių aplinką ir jos įtaką jų skaitybai. Moterys kalinės yra atstumtoji grupė visame bibliotekininkystės ir informacijos mokslų tyrimo lauke. Empiriniai duomenys rinkti naudojant nestruktūruotus giliuosius interviu su devyniomis 20–60 metų kalinėmis, įkalintomis mažiausiai trejiems metams. Tyrimas rodo, kad sociokultūrinė aplinka veikia kalinių savijautą ir kartu skaitymo įpročius. Taikant kategorinius skaitymo modelius nustatyta, kad eskapizmas ir noras sustiprinti savarankiškumą, individualiai tobulėti yra dažniausi skaitymo motyvai. Išvados leidžia manyti, kad skaitymas gali palengvinti būsimąją reabilitaciją visuomenėje. Kalėjimo biblioteka neturi pakankamai išteklių, o ši aplinkybė kelia didelį nerimą: tyrimo duomenimis, skaitymo poveikis kalinėms yra itin teigiamas.

Geteborgo universiteto garbės daktaro profesorius Tomo Wilsono inauguracinės paskaitos tekstas „Informacija, komunikacija ir visuomenė“ (http://www.hb.se/bhs/svbf/vol152_2006/wilson.pdf) suteikia svarumo ir autoritetingumo ne tik šiam numeriui, bet ir visam atnaujintam žurnalui. Jo darbe svarstoma bibliotekininkystės ir informacijos mokslo ateitis. Autorius aptaria informacijos mokslo socialinius aspektus ir struktūrą. Ypatingas dėmesys skiriamas bibliotekų ir informacijos tarnybų ateičiai, kurią lems tokie svarbūs visuomeniniai veiksniai kaip skaitmeninių išteklių gausėjimas, tinklo prieigos demokratizavimas, atviros prieigos archyvai ir leidyba, viešosios srities siaurėjimas, mobiliųjų informacijos sistemų plitimas ir tobulėjimas. Visi šie reiškiniai verčia rimtai galvoti apie profesijos ir tyrimų srities ateitį, ieškoti specifinių skiriamųjų jų bruožų ir taikymo sričių.

Įteikta 2006 m. gegužės mėn.